

УДК 316.33:327.8

ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКІ ТА СХІДНО-АЗІЙСЬКІ ПОЛІТИЧНІ ЦІННОСТІ: ТОЧКИ КОНФРОНТАЦІЇ ТА УМОВИ ЗБЛИЖЕННЯ**THE POLITICAL VALUES OF WESTERN EUROPE AND EAST ASIA: CONFRONTATION AND ATTEMPTS OF FINDING COMMON GROUND****Меньшеніна А. Є.,**аспірантка кафедри політичних наук,
Національний педагогічний університет
ім. М. П. Драгоманова (Київ, Україна), e-mail:
annomen@gmail.com**Menshenina A. E.,**postgraduate student of the Department
of Political Sciences, National Pedagogical
Dragomanov University (Kyiv, Ukraine), e-mail:
annomen@gmail.com

Аналізуються західні та східні політичні цінності в контексті постмодерністської парадигми. Метою статті є політологічний аналіз цінностей, що притаманні західному та азієському суспільствам як детермінантам політичного, економічного та соціального розвитку. Західні цінності вважаються універсальними та характеризуються верховенством права, дотриманням прав людини, індивідуалізмом, свободою тощо. Незважаючи на думку про спільність людських інтересів та базових потреб незалежно від релігійної чи національної приналежності, ідея про універсальну модель людського розвитку (особливо за західним зразком) була спростована азієським досвідом політичного та економічного управління. Базовими азієськими політичними цінностями є держава, нація, сім'я, соціальний порядок, традиція, тобто домінують загальні над індивідуальними. Саме такий набір цінностей поряд з економічним зростанням породив явище азієського дива.

Ключові слова: політичні цінності, аксіологічна система, західні політичні цінності, азієські цінності, азієський імунітет.

This article analyzes political values of contemporary China in connection with conception of postmodernism. The article has focus on political science analysis of Western and Asian political values. Western values are considered like core and universal. They are characterized as rule of law, observation of human rights, individualism, freedom etc. Despite the opinion of common origin of human interests and basic needs, the idea of universal model of human development (especially like westernization) was refuted by Asian political and economic experience. Basic Asian political values are state, nation, family, social order, tradition, in other words collective factors dominate over individual ones. Both set of Asian values and economic growth have invoked the phenomenon of the East Asian miracle.

Keywords: political values, axiological system, Western political values, Asian political values, Asian immunity.

Постановка проблеми. Не одне тисячоліття людської історії, ф також багатоманітні форми існування різноманітних цивілізацій вказують на поліваріантність можливостей організації людського життя в державі: від деспотії до демократії, від рабовласництва до полісу, від теократизму до комунізму і т.д. Кожне суспільство, епоха та ідеологія мають власні унікальні системи цінностей, а сам прогрес запускається в життя завдяки певним ціннісним орієнтаціям. Протягом останніх століть, за яких домінуюче становище в філософії, науці, політичній та економічній сферах належало західноєвропейській, а згодом і північноамериканській культурі, склалося переконання про універсальність та абсолютність західних політичних цінностей та необхідність цілеспрямованого наслідування їх іншими цивілізаціями. Принципово іншу позицію пока-

зують так звані азієські політичні цінності, які спираючись на власні національні цінності, відмінні західним, досягли лідируючого становища в економічній, технологічній сфері та стали вагомим гравцем у геополітичному відношенні. Дане азієське диво поставило під сумнів універсальність західних політичних цінностей, вказавши на дієвість специфічного набору ідеалів, орієнтацій та правил, притаманних державам, що не запозичують західний спосіб організації суспільства та держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідження західноєвропейських цінностей в тій чи іншій мірі відображено в працях класиків філософської та політичної науки зокрема В. Г. Гегеля, М. Вебера, Дж. Віко, І. Канта, Ж. Л. Монтеск'є, Ж.-Ж. Руссо, А. Тойнбі, О. Шпенглера, Ф. Фукуями, С. Хантінгтона та ін. Ці праці по відношенню до політичної аксіології носять описовий характер, проте слугують джерелом для аналізу західних політичних цінностей та виокремлення цінностей в окрему категорію соціогуманітарних дисциплін. Дослідженню західних цінностей присвячені праці таких вчених як Р. Інглхарта, К. Велцеля, Т. Ковальчук, А. Кудряченка, О. Шморгуна, Ю. Щербакової та інших. Азієські цінності як предмет наукових розвідок знаходять відображення в роботах К. Велцеля, Ш. Тан, А. Сен, В. Рееса, А. Воскресенського, В. Попова, Р. Піренбума та ін.

Метою статті є дослідження умов співіснування західних та азієських політичних цінностей. Відповідно до мети визначено **завдання**:

1. виокремлення основних рис західних політичних цінностей;

2. обґрунтування чинників формування та трансформації азієських цінностей в контексті модернізаційних перетворень регіону;

3. виявлення спільних рис та точок співіснування політичних цінностей Заходу та Сходу.

Виклад основного матеріалу. Історично склалося, що система цінностей, умовно названої вченими, західної цивілізації виявилися найбільш конструктивною, життєствердною та універсальною. Економічний, політичний, науковий та соціальний розвиток зробив країни Західної Європи та Північної Америки найрозвиненішими та забезпечив їм статус еталону для наслідування менш розвиненими країнами. Дана ситуація продовжувалася до середини ХХ століття й її зміна відображена початком економічного та соціального зростання країн Південно-Східної та Південної Азії.

Процес формування західної системи цінностей має довгий історичний шлях, закладений спочатку в політичних та філософських ідеях, підкріплений соціальними та економічними змінами. Дані зміни відбувалися не завжди конструктивно, а включали боротьбу клерикальних груп, війни, повстання та революції. Маючи багато прикладів відкатів назад до хаосу, європейським співтовариством зроблений висновок в необхідності закріплення власних цінностей на міждержавному рівні в якості юридичного документу. Так, в другій

статті Договору про запровадження Конституції для Європи, підписаного 29 жовтня 2004 р., зазначається, що «Союз заснований на цінностях поваги людської гідності, свободи, демократії, рівності, верховенства закону і на повазі прав людини, включаючи права осіб, які належать до меншин» [5, с. 105]. Гасла, проголошені нормативно-правовими актами об'єднаної Європи носять безумовний абсолютний характер та вимагають від усіх учасників міжнародного процесу дотримуватися даних цінностей.

Варто також назвати Хартію засадничих прав Європейського Союзу, де зазначається, що Європейський «Союз ґрунтується на неподільних вселюдських вартостях людської гідності, свободи, рівності та солідарності. Його підвалинами є принципи демократії та верховенства права. Союз ставить людську особистість в осереддя своєї діяльності через запровадження громадянства Союзу і створення простору свободи, безпеки та правосуддя. Союз сприяє збереженню та розвитку цих спільних цінностей, водночас шануючи розмаїття культур і традицій народів Європи, а також національну ідентичність держав-членів та організацію їхньої публічної влади на національному, регіональному та місцевому рівнях. Союз прагне підтримувати збалансований та тривкий розвиток і забезпечує вільне переміщення осіб, товарів, послуг та капіталу, а також свободу підприємницької діяльності» [5, с. 105–106].

Незважаючи на національні культури кожної європейської країни, різні форми державного правління, певні політичні та соціальні традиції, різноманітність мов, відсутність єдиного політичного та релігійного центру, європейське співтовариство сформувало спільність на політичній та регіональній основі. Так, Т. Ковальчук зазначає, що такі спільні фактори, як грецька філософія, римське право, християнство, дух спільності, привнесений епохою Відродження, складають сильну духовну спадщину Європи. Вони обумовили спільні форми поведінки європейців всупереч всім відмінностям, що існують між окремими європейськими країнами [4, с. 257]. Тому можна говорити саме про спільність європейських політичних цінностей, до яких можуть бути включені такі цінності: раціональний індивідуалізм; особиста свобода; верховенство закону і рівність всіх громадян перед ним; принцип та інститут приватної власності; культура добровільної асоціації, розумного компромісу та солідарності; капіталізм; громадянське суспільство та політична демократія [5, с. 107].

Багатоміжковий досвід європейської цивілізації та породжене нею розширення до меж Північно-Атлантичного регіону сформував основи світового порядку, геополітичного, культурного та економічного домінування даного регіону. Цінності, закладені в основу висхідного зростання могутності Заходу спонукали надавати їм універсального, абсолютного значення, а значить взірця для наслідування. З іншого боку, домінування західного регіону не виключило експансіоністські

бажання Заходу, а лише замінило позицію сили на м'який вплив (soft power) на менш розвинені, не модернізовані за західним зразком, держави.

З іншого боку, Ф. Фукуяма в книзі «Сильна держава: Управління та світовий порядок в XXI столітті» зазначає, що сучасний Захід пропонує іншому світові дуже привабливу упаковку – поєднання матеріального процвітання ринкових економік з політичною та культурною свободою ліберальних демократій. Ця упаковка притягує багатьох, і доказом цього є – величезні односторонні потоки емігрантів та біженців як з менш розвинутих, так і з більш розвинутих країн [7, с. 14].

Проте на сучасному етапі розвитку людства, класичні західні ідеології втрачають своє першочергове значення для світового розвитку, а тим часом, у Заході з'являється сильний противник – східна цивілізація як спадок стародавньої культурної самобутності. Так, азійські цінності, зокрема, конфуціанських країн дозволили швидко породити соціальне і економічне диво, характерне для так званих азійських тигрів, Японії та Китаю.

Західні цінності в процесі набування своїх специфічних ознак універсальності, пройшли довгий період становлення, на який справляли вплив менталітет, геополітичне становище, досвід військового та мирного урегулювання конфліктів, економічний розвиток тощо. Тому можна стверджувати, що західні політичні та соціальні цінності є набутих еволюційним шляхом культурним феноменом. На противагу Заходу, в процесі трансформації політичних цінностей Схід вимушений стикатися з іншими суспільними, геополітичними та економічними реаліями, які разом з багатим історичним минулим, сильними соціальними зв'язками, особливостями менталітету формують іншу, але життєву та конструктивну систему цінностей.

Постмодерністське розуміння сучасності пов'язане з наданням першочергового значення саме ціннісній проблематиці над матеріалістичною. Країни Азійського регіону є вагомим прикладом даної тези, адже в своєму економічному розвитку вони спиралися на фінансову допомогу розвинутого Заходу, не намагаючись політичну та культурну сфери підлаштувати під західноєвропейський чи північноамериканський зразок. В цьому полягає унікальність досвіду зростання Азії (зокрема, Китаю, Японії, Сінгапура, Тайваня, Південної Кореї) за рахунок формування, кристалізації та інтеграції національних політичних цінностей в життя регіону. Згідно цієї тези, К. Велцель вводить поняття «азійський імунітет» [12, р. 1] проти наслідування західних цінностей країнами Азії. Цей імунітет зберігається навіть при копіюванні економічної модернізації. Головним наслідком цієї тези є те, що Азія може модернізуватися економічно без прийняття наслідків «західної» модернізації, включаючи її ліберальну демократію [12, р. 1]. Країни Південно-Східної Азії починали свою модернізацію з рефлексії над своїми власними традиціями. Свого часу там панувало

гасло: «західна техніка – східна мораль» [3, с. 226]. Базуючись на власній системі цінностей, країни Азії вміло використовували здобутки західної цивілізації, не намагаючись проводити зміни в культурному, політичному чи духовному плані.

На думку К. Велцеля, західна унікальність проявляється через домінування індивідуалістичних цінностей та ліберальної демократії, тоді як давня східна традиція підкреслює унікальне домінування авторитарних цінностей [12, р. 2–3]. Вищевказана різниця може вважатися однією з основних відмінностей між цими системами цінностей: тоді як для людини західного типу мислення є нестерпною думка підпорядкування власних інтересів інтересам держави та неможливість вільно реалізовувати свої громадянські права, азіат заради загального блага по жертвує власним приватним простором та голосом. Цієї тези дотримувався й батько сучасного розвиненого Сінгапуру Лі Куан Ю. В інтерв'ю для журналу «Foreign Affairs» він висловлював думку про самобутність культури Азії, відмінної від Західної [12, р. 2–3].

Його аргументація доводить, що держава може успішно модернізуватися без прийняття демократизації. Прикладом даної тези є порівняння Філіппін та Сінгапуру, зроблене В. Реесом. Так, він зазначив, що густонаселені Філіппіни, які пишуться своїм динамічним розвитком демократії, потерпають від системної корупції, що має згубний вплив на суспільство. Натомість місто–держава Сінгапур, відома своїм вертикально детермінованим державним управлінням та жорсткою позицією відносно корупції, має один з найвищих показників ВВП та досить низьку політичну активність на фоні політичної та соціальної стабільності, безпеки та консенсусу [10, р. 34]. З приводу цього, Ф. Фукуяма висловлює думку, що авторитаризм за умови цілеспрямованого розвитку може бути дієвим. У підтвердження власної позиції, він також наводить приклад Східну Азію: «багато політекономів заявляли, що економічна реформа вимагає аскетизму, зниження оплати праці та інших типів короточасних поступок, тим самим визиваючи політичну опозицію та реакцію. Тому на реформи краще реагують авторитарні режими, які здатні придушувати соціальні вимоги, чи технократична еліта, яка так чи інакше ізольована та захищена від політичного тиску» [7, с. 55]. Тому в економічній сфері вважається допустимим, щоб держава свідомо і послідовно втручалася в ціноутворення, щоб стимулювати розвиток певних галузей. Можливі й навіть вважаються необхідними багато інших форм втручання в економіку. Виробництво розвивається і розширюється не в цілях споживання, а в кінцевому рахунку для того, щоб мати важіль впливу на інші країни і зміцнити власну національну безпеку і автономію [1, с. 113].

На думку Ш. Тан, азіатський спосіб життя може бути пояснений у зв'язку з роботою М. Вебера «Протестантська етика і дух капіталізму». Так азіатські цінності спонукають людину весь час

працювати, особливо на користь суспільства та держави. Тут впливає твердження, що демократія залишається недозволеною розкішшю, поки процвітання не буде досягнуте. Ця «протестантська етика» приписує високі темпи зростання в умовах певних культурних особливостей. Це включає в себе важку працю, ощадливість, дисципліну і роботу в команді [11, р. 3].

Азійська модель розвитку та її наслідок азійське економічне диво, на думку Г. Кана (Herman Kahn) та Е. Фогель (Ezra Vogel) здебільшого завдячують глибокому вкоріненню конфуціанських цінностей не тільки в батьківщину вчення – Китай, а й в усі країни Азійського тигра. Так, конфуціанські культурні фактори, такі як сильне лідерство, тенденція бути ощадливими, стриманими, старанними в навчанні, мати конструктивну міжособистісну комунікацію, співпрацю та працьовитість [8, р. 198], – стали основою системи азійських цінностей. А. Воскресенський зазначає, що як в соціальній, так і в економічній сферах поведінка індивідів регулюється через обов'язок перед членами родини, а в ширшому значенні – перед групою. На Заході ж поведінка в економічній сфері регулюється формальним контрактом, що покликаний обмежувати прояви індивідуального егоїзму. Безпосередні учасники економічних відносин виходять з доброї волі і прихильності один до одного. Це не найкраща (найбільш вигідна) політика для них, а обов'язок, освячений традицією [1, с. 113].

Модернізуючись в економічному плані, держави Східно–Азійського регіону отримали успіх саме через усвідомлення та дотримання власної специфіки менталітету, розуміння місця індивіда в суспільстві та державі. Цінність блага загального, колективного на відміну від індивідуальних цінностей сприяли швидкій навздогінній модернізації країн Азії в економічній, правовій та науковій сферах.

Поряд з національною системою цінностей, держави Східно–Азійського регіону, будучи членами АСЕАН (Тихоокеансько–Азійського співтовариства), покликані дотримуватись таких універсальних цінностей, які мають західне коріння: демократія, права і свободи людини, справедливість, рівність. Проте азійські вчені схильні заперечувати універсалістську концепцію прав людини, виділяючи поняття колективних прав людини, заснованих на національній специфіці. Тому захисники азійських цінностей вважають, що політичними правами окремих індивідів можна пожертвувати заради вищого суспільного блага, наприклад, заради досягнення стійких високих темпів зростання та соціальної рівності [6, с. 344].

Деякі дослідники, здійснюючи порівняння дотримання прав громадян в країнах Азії, у Франції та США, дійшли до висновку, що азійські держави, особливо держави Південної Азії мають тенденцію не в повній мірі забезпечувати громадянські та політичні права в суспільстві [9, р. 16]. Але з іншого боку, зазначається, що азійські країни мають тенденцію до кращого забезпечення у таких

питаннях людського розвитку: освіта, дитяча смертність, життєві очікування, закон і порядок та соціальна стабільність [9, р. 17].

Ш. Тан і В. Реес зазначають, що розрив між притаманними Заходом традиційними цінностями та цінностями Сходу відбувається лише через інше розуміння шляхів людського розвитку. Деякі вчені пояснюють цей фундаментальний розрив через прийняття Заходом, а особливо ліберальними демократіями, ідеї переважання індивідуальних громадянських прав, на відміну від демократичних прав Азії, які покликані сприяти посиленню зв'язків між такими спільнотами як сім'я та нація [11, р. 2]. Інші вчені пояснюють цей ціннісний розрив через концептуалізацію поняття демократії, коли західні держави є зразком ліберальних демократій які є повноцінними виборчими демократіями, та напівліберальні та не ліберальні демократії, які поєднують в собі авторитарні риси через формальну процедуру виборчого процесу [11, р. 2].

Саме тому головними політичними цінностями Східно-Азійського регіону можна назвати верховенство закону, повагу до індивіда, порядок, рівність, дотримання прав і свобод особи, але з переважанням колективного над індивідуальним. В широкому сенсі азійські цінності – це пріоритет інтересів общини (села, підприємства, нації, світового співтовариства) над інтересами індивіда [6, с. 344].

Таким чином, можна зробити висновок, що незважаючи на багатовіковий приклад розвитку колективістських та індивідуалістських цінностей Сходу та Заходу відповідно, обома аксіологічними парадигмами основоположними цінностями проголошено благоденство, згоду, права людини тощо. Але шляхи реалізації цих ідеалів відрізняються. Певна самовпевненість в єдиному правильному шляху розвитку західних цінностей робить їх аксіологічну систему безкомпромісною, що важко піддаються змінам та альтернативам. В той же час, азійським цінностям притаманний, за висловом В. Попова, принцип компромісу для досягнення вищого суспільного блага. З нього логічно витікає наступний – терпимість до різних форм суспільного ладу, повага до альтернативи, експерименту, розуміння, що для виживання та процвітання общини (нації, цивілізації) можна поступитися всіма ідеологіями та «ізмами» разом узятими. Тому ця терпимість високо цінується іншими державами та часто протиставляється американській агресивності та примітивному поділу світу на «наших» та «ваших». Тому азійські цінності можуть виявитися більш привабливими для інших держав, ніж протестантська «свобода особистості з її правами» [6, с. 346].

Висновки та перспективи дослідження. Нині відбувається синтез відносин євроатлантичних цивілізацій з національною специфікою, самобутністю інших цивілізаційних центрів (Китаю, Індії, Арабського світу тощо), продуктом чого виявляється зміна вигляду, стереотипів споживання, поведінки багатьох народів, що

не означає їх повної «європеїзації». Засвоївши європейські науково-технічні досягнення, використовуючи європейський досвід організації суспільно-політичної сфери життя, центри цивілізації, які попри все зберегли власну самобутність, починають опановувати ареали самих євроатлантичних народів. Симптомами цього виступають і заповнення ринків США та Західної Європи цілком конкурентними товарами, виробленими в Японії, країнах Південно-Східної Азії та Китаю [2, с. 62], а також захоплення західною цивілізацією культурою, релігією та філософією Сходу. Азійські політичні, соціальні та культурні цінності показали свою дієвість прикладом стрімкого економічного та соціального зростання, посиленням міжнародного статусу у світі, науково-технічним прогресом, тому дослідження подальших умов успіху є перспективною темою для наукових розвідок.

Список використаних джерел

1. Воскресенский, А., 2007. 'Политические системы и политические культуры Востока', под ред. проф. А. Д. Воскресенского, 2-е изд. перераб. и доп., Москва: АСТ: Восток – Запад, 829 с.
2. Денисенко, ВМ., Климончук, ВЙ., Привалов, ЮО., 2007. 'Дискурс свободи: утопія та реальність вибору', Львів: Астролябія, 212 с.
3. Єрмоленко, А., 1999. 'Комунікативна практична філософія', Київ: Лібра, 488 с.
4. Ковальчук, Т., 2009. 'Формування європейської ідентичності в контексті мультикультуральної парадигми', Науковий вісник Дипломатичної академії України, Вип.15, с.254–261.
5. Кудряченко, А., Білоножко, Є., Бульвінський, А. та ін., 2014. 'Сучасні європейські культурно-історичні цінності в контексті викликів глобалізації', керівник авторського колективу і науковий редактор доктор історичних наук, професор А. Кудряченко, ДУ «Інститут всесвітньої історії», Київ: Фенікс, 444 с.
6. Попов, В., 2007. '«Пекинский консенсус» против «вашингтонского»: «азиатские ценности» более конкурентоспособны, чем либерализм?', с.343–347. [online] Доступно: <https://pages.nes.ru/vpopov/documents/Beijing%20consensus-%20Prognosis-2007.pdf>
7. Фукуяма, Ф., 2006. 'Сильное государство: Управление и мировой порядок в XXI веке', Москва: АСТ: АСТ МОСКВА: ХРАНИТЕЛЬ, 220 с.
8. Lee, Seung-Hwan, 2001. '«Asian Values» and Confucian Discourse', *Korea Journal*, Vol.41, No.3 Autumn, p.198–212.
9. Peerenboom, R., 2006. 'An empirical overview of rights performance in Asia, France and the USA: The dominance of wealth in the interplay of economics, culture, law and governance', *Human Rights in Asia: A Comparative Legal Study of Twelve Asian Jurisdictions, France and the USA*, p.1–64.
10. Reyes, V., 2013. 'Social Media Networks and Tactical Globalization: An Exploratory Case Study of contesting political «space» in Singapore', *St. Antony's International Review*, Vol.8 (2), p.33–46.
11. Tan, Ch., Reyes, V., 2014. 'Political Values in Asia, the ASEAN Political Security Community, and Community, and Confucius' Philosophy', *PLS Working Papers Series*, Vol.11, p.1–16.
12. Welzel, Ch., 2011. 'The Asian Values Thesis Revisited: Evidence from the World Values Surveys', *Japanesse Journal of Political Science*, Cambridge: Cambridge University Press, Vol.12 (1), p.1–31.

References

1. Voskresenskiy, A., 2007. 'Polytycheskiye systemy i polytycheskiye kulturey Vostoka' (Political Systems and Political Cultures of the East)', под ред. проф. А. Д. Воскресенского, 2-е изд. перераб. у доп., Москва: АСТ: Восток – Запад, 829 с.

2. Denysenko, VM., Klymonchuk, VI., Pryvalov, YuO., 2007. 'Dyskurs svobody: utopiia ta realnist vyboru (Discourse of the Freedom: Utopia and Reality of Choice)', Lviv: *Astroliabiia*, 212 s.
3. Iermolenko, A., 1999. 'Komunikatyvna praktychna filosofii (Communicative Practical Philosophy)', Kyiv: *Libra*, 488 s.
4. Kovalchuk, T., 2009. 'Formuvannia yevropeiskoi identychnosti v konteksti multykulturalnoi paradyhmy (The Formation of the European Identity in Connection with Multicultural Paradigm)', *Naukovyi visnyk Dyplomatychnoi akademii Ukrainy*, Vyp.15, s.254–261.
5. Kudriachenko, A., Bilozhko, Ye., Bulvynskiy, A. ta in., 2014. 'Suchasni yevropeiski kulturno–istorychni tsinnosti v konteksti vyklykiv hlobalizatsii (Contemporary European Cultural and Historical Values in the Context of the Challenges of Globalization)', kerivnyk avtorskoho kolektyvu i naukovyi redaktor doktor istorychnykh nauk, profesor A. Kudriachenko, DU «Instytut vsesvitnoi istorii» Kyiv: *Feniks*, 444 s.
6. Popov, V., 2007. '«Pekynskiy konsensus» protyv «vashyngtonskoho»: «azyatskye tsennosti» bolee konkurentosposobny, chem lyberalizm? (Beijing Consensus vs Washington Consensus: Are Asian Values More Competitive than Liberalism?)', s.343–347. [online] Dostupno: <https://pages.nes.ru/vpopov/documents/Beijing%20consensus-%20Prognosis-2007.pdf>
7. Fukuiama, F., 2006. 'Sylnoe hosudarstvo: Upravlenye y myrovoi poriadok v XXI veke (State Building: Governance and World Order in the Twenty-First Century)', Moskva: *AST: AST MOSKVA: KhRANYTEL*, 220 s.
8. Lee, Seung-Hwan, 2001. '«Asian Values» and Confucian Discourse', *Korea Journal*, Vol.41, No.3 Autumn, p.198–212.
9. Peerenboom, R., 2006. 'An empirical overview of rights performance in Asia, France and the USA: The dominance of wealth in the interplay of economics, culture, law and governance', *Human Rights in Asia: A Comparative Legal Study of Twelve Asian Jurisdictions, France and the USA*, p.1–64.
10. Reyes, V., 2013. 'Social Media Networks and Tactical Globalization: An Exploratory Case Study of contesting political «space» in Singapore', *St. Antony's International Review*, Vol.8 (2), p.33–46.
11. Tan, Ch., Reyes, V., 2014. 'Political Values in Asia, the ASEAN Political Security Community, and Community, and Confucius' Philosophy', *PLS Working Papers Series*, Vol.11, p.1–16.
12. Welzel, Ch., 2011. 'The Asian Values Thesis Revisited: Evidence from the World Values Surveys', *Japanesse Journal of Political Science*, Cambridge: *Cambridge University Press*, Vol.12 (1), p.1–31.

* * *